

УДК 305-055.2:330.101.8

ФЕМІНІСТИЧНА ЕКОНОМІКА ЯК СУЧАСНИЙ НАПРЯМ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Марченко О.Д.

e-mail: olesia.marchenko@nure.ua

Науковий керівник – к. соціолог. н., доц. Омельченко В.В.
Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. СГН
м. Харків, Україна

This article explores feminist economics as an interdisciplinary field addressing the global gender gap and labor market segregation. The research focuses on the invisibility of unpaid domestic work and critiques traditional GDP methodology based on the theories of M. Waring and J. Nelson. Additionally, it examines the development of feminist economic discourse in Ukraine through local scholarly contributions. The findings emphasize integrating care and nurturing into economic analysis to ensure societal welfare and address modern gender inequality.

Починаючи з 2006 року, щорічно до Всесвітнього економічного форуму публікується звіт Global Gender Gap Report, який містить дані моніторингу світових гендерних тенденцій, зокрема дані про економічний гендерний розрив. Глобальний індекс "Економічна участь і можливості", наведений у найпершому звіті, склав приблизно 55%, тобто на цей момент нездоланий розрив між жінками і чоловіками був на рівні 45% [1]. Для порівняння – у 2020 році економічний гендерний розрив скоротився до 42% [2], а в 2025 році – до 39% [3]. З цього видно, що нерівність між жінками і чоловіками в економічній галузі скорочується досить повільно. Така слабка динаміка пояснюється насамперед занадто повільною ліквідацією розриву в оплаті праці за аналогічну роботу жінок і чоловіків, а також складністю просування жінок на керівні посади. Сам факт того, що вже протягом двох десятиліть щорічно готуються звіти, присвячені глобальному гендерному розриву, зокрема й в економічній сфері, вказує на поступову актуалізацію досліджень залучення жіночого потенціалу в економічне життя суспільства.

Метою цієї публікації є пошук відповіді на запитання, чи дійсно економічна поведінка жінок перебуває у фокусі наукових досліджень, чи то інтерес до неї обмежений цариною громадського активізму.

Огляд відповідної літератури дозволяє стверджувати, що коріння сучасного наукового інтересу до ролі жінок в економічному процесі слід шукати в дослідженнях кінця ХХ – початку ХХІ століття, які складають осердя феміністичної економіки – наукової галузі, яка утворилася на перетині економічної науки, соціології та гендерних досліджень.

Феміністична економіка зосереджується на низці проблем, головними серед яких є, по-перше, дослідження вертикальної та горизонтальної гендерної сегрегації на ринку праці – невидимих перепон, що заважають

жінкам просуватися вгору кар'єрними сходами або потрапляти у ті сфери економіки, де традиційно зосереджені чоловіки; по-друге, дослідження того, чому жінки у середньому заробляють менше, ніж чоловіки (гендерного розриву в оплаті праці); по-третє, дослідження впливів макроекономічної політики на жінок і чоловіків; по-четверте, дослідження проблеми неоплачуваної хатньої праці й залученості жінок до такого різновиду праці. Фундаментальні ідеї феміністичної економіки як наукового напрямку були викладені, зокрема, у роботах Мерилін Ворінг, Джулі А. Нельсон, Ненсі Фолбре і Сільвії Федерічі. У чому саме полягали ідеї, які склали фундамент феміністичної економіки?

Відомо, наприклад, що М. Ворінг однією з перших піддала сумніву правильність підходу щодо розрахунків добробуту суспільства й економічного успіху держави. Вона вказала на репродуктивну працю, яка у величезних обсягах припадає саме на жінок, але не враховується державою через її неprestижність і непомітність. Також дослідниця виступила з критикою існуючого економічного підходу, згідно якого жінки і жіноча репродуктивна праця сприймалися державою і суспільством як необмежений ресурс, який непотрібно оплачувати. В умовах російсько-української війни особливого звучання набула теза, висунута в другій половині XX століття, щодо абсурдності розрахунків такого економічного показника, як валовий внутрішній продукт. Саме М. Ворінг помітила, що згідно з існуючою методологією розрахунків, чинниками зростання валового внутрішнього продукту виявилися такі деструктивні явища, як війна або торгівля наркотиками. В той самий час народження здорової дитини, її виховання не впливає на зростання цього показника [4].

Дж. А. Нельсон, зі свого боку, запропонувала, додати до предмету економічного аналізу процеси, які, на її думку, беруть участь у забезпеченні суспільного добробуту, але залишаються непоміченими класичною економічною теорією, зокрема процеси виховання, піклування, турботи і догляду за членами родини. Крім цього, Дж. А. Нельсон критикувала класичну економічну теорію за редукований погляд на суб'єкта економічної діяльності. Спрощеність цього погляду була в тому, що людину уявляли, як суто раціональну істоту, орієнтовану переважно на отримання вигоди. Отже, дослідниця запропонувала взяти до уваги те, що людина, яка бере участь в економічній діяльності, залучена й до інших активностей, у тому числі до неоплачуваної хатньої праці, турботи та піклування про рідних [5]. За результатами огляду наукових публікацій з відповідної тематики можна стверджувати, що економічна участь жінок досліджується і в Україні. Здійснюється це і на теоретичному, і на емпіричному рівнях. Також є спроби узагальнити зарубіжний та український досвід дослідження економічної поведінки жінок [6, 7].

У числі тих, хто своїми дослідженнями зробили прямий чи опосередкований внесок у розвиток феміністичної економіки, можна

назвати, зокрема О. Дутчак, Г. Вахітову, Т. Марценюк, О. Стрельник.

Наприклад, О. Стрельник зібрала значний масив соціологічних даних, який був покладений в основу монографії "Турбота як робота: материнство у фокусі соціології", в якій авторка аналізує неоплачувану репродуктивну працю, зокрема працю доглядову. У предметному полі дослідження О. Стрельник перебуває материнство як соціальна практика, різноманітність якої по-різному проявляється в залежності від соціокультурного та історичного контексту. Авторка зосереджується на аналізі того, як сучасними жінками поєднується турбота про дітей та оплачувана праця, шукає відповіді на запитання, чи впливає материнство на конкурентоспроможність жінок або економічну вразливість [8].

Підбиваючи підсумки, можна зазначити, що з 1980-х років економічна поведінка жінок потрапила в фокус наукових досліджень, що своєю чергою сприяло активному становленню феміністичної економіки як наукового напрямку, представленого як на теоретичному рівні, так і на емпіричному.

Список використаних джерел:

1. Global Gender Gap Report 2006. – URL: <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2006/>
2. Global Gender Gap Report 2020. – URL: <https://www.weforum.org/publications/gender-gap-2020-report-100-years-pay-equality/>
3. Global Gender Gap Report 2025. – URL: <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2025/>
4. Waring M. If Women Counted: A New Feminist Economics. San Francisco: Harper & Row, 1988. 386 p. – URL: https://www.goodreads.com/book/show/414921.If_Women_Counted
5. Nelson J. A. Feminism, Objectivity and Economics. London: Routledge, 1996. 174 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203435915>
6. Омельченко В. В., Коробкіна Т. В., Дашенкова Н. М. Гендерні аспекти економічної поведінки жінок у фокусі зарубіжних і українських досліджень. *Грааль науки*. 2025. № 52. С. 68–76. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.23.05.2025.005>
7. Омельченко В. В. Гендерні чинники економічної поведінки жінок : досвід зарубіжних досліджень. *Гендер. Екологія. Здоров'я. До 75-річчя видання книги «Друга стаття» (1949) Сімони де Бовуар* : матеріали VIII Міжнар. міждисциплін. наук.-практ. конф. (м. Харків, 24–25 жовт. 2025 р.) / ред. кол. : О. А. Наконечна, К. І. Карпенко, В. О. Абашнік. Харків : ХНМУ, 2025. С. 121–124. URL: <https://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/37310>
8. Стрельник О. О. Турбота як робота: материнство у фокусі соціології. Київ: Критика, 2017. 288 с.